

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT TEOLOGIE

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT
SPECIFICUL MISIONAR ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN MAREA
BRITANIE REFLECTAT ÎN MISIUNEA EXTERNĂ A BISERICII LA ÎNCEPUT DE
SECOL XXI

COORDONATOR:
Prof. Univ. Dr. Pr. Gheorghe ISTODOR

Student – Doctorand
Arhidiacon Paul LOGHIN

CONSTANȚA
2022

Cuprins

INTRODUCERE.....	7
A. Actualitatea și necesitatea temei.....	7
B. Stadiul cercetărilor la nivel național și internațional.....	8
C. Metode de cercetare.....	12
D. Scurt cadru al lucrării	15
CAPITOLUL I: MISIUNEA EXTERNĂ A BISERICII. REPERE FUNDAMENTALE.....	17
I.1 Misiunea Bisericii-activitate permanentă și practică cu fundament soteriologic.....	17
1.2. Fundamentele doctrinare ale misiunii Bisericii.....	19
1.2.1. Aspectul trinitar al misiunii ortodoxe.....	20
1.2.2. Fundamentul hristologic al misiunii ortodoxe.....	23
1.2.3. Dimensiunea antropologică al misiunii ortodoxe.....	25
1.2.4. „Cincizecimea”-reper istoric cu valențe iconomice pentru misiunea ortodoxă.....	26
1.3. Misiunea externă a Bisericii-parte integrantă a misiunii ecleziale a Bisericii.....	29
1.3.1 Convertirea eterodocșilor- prioritate a misiunii externe.....	32
1.3.2. Fundamentele misiunii externe: dialog, mărturie, asumare.....	39
1.3.2.1. Importanța dialogului inter-religios pentru misiunea externă.....	39
1.3.2.2. Dialogul interconfesional și implicațiile mișcării ecumeniste. Repere, provocări și limite pentru misiunea externă a Bisericii.....	45
1.3.2.3. Dialogul cu știința, filosofia și cultura.....	50
1.3.2.4.Dialogul teologiei cu știința.....	52
1.3.2.5. Dialogul teologiei cu filosofia.....	55
1.3.2.6. Dialogul teologiei cu cultura.....	58
1.3.2.7. Misiunea creștină ca mărturie.....	59
1.3.2.8. Misiunea creștină ca asumare.....	61
I.3.3 Paradigma apostolică a misiunii externe ortodoxe azi.....	64

I.4. Perspectivă panoramică asupra misiunii externe ortodoxe în Europa Occidentală la început de secol XXI.....	68
CAPITOLUL II: PARTICULARITĂȚI MISIONARE ÎN CADRUL MITROPOLIEI ORTODOXĂ A EUROPEI OCCIDENTALE ȘI MERIDIONALE (MOREOM)	
AZI.....	72
II.1 Problematika emigrației românilor în Marea Britanie la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea.....	72
II.1.1 Fenomenul migrației-abordare teoretică.....	72
II.1.2 Repere istorice ale migrației românești în Occident și America de Nord.....	83
II.2. Specificul misionar ortodox în diaspora britanică românească la început de mileniu.87	
II.2.1 Diaspora: definiție și concept în științele sociale.....	88
II.2.2 Diaspora: definiție și concept teologic.....	93
II.2.3. Diaspora și jurisdicție.....	96
II.2.4. Configurația diasporei ortodoxe românești în lume-azi.....	101
II.3 Raporturile Bisericii Ortodoxe cu Biserica Anglicană începând cu secolul al XVI-lea și începutul secolului XXI. Accente specifice ale relației Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană.....	104
II.3.1 Scurt istoric al Bisericii Anglicane.....	104
II.3.2.1 Primele contacte între ortodocși și anglicani.....	111
II.3.2.2 Primele contacte între ortodocși români și anglicani.....	114
II.3.2.3 Întâlniri între ortodocși și anglicani în secolul XX-lea.....	116
II.4 Necesitatea misionară a înființării Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale(MOREOM).....	133
II.4.1. Istoricul înființării Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale(MOREOM) și temeuri canonice cu impact misionar.....	133
II.4.2. Repere organizatorice ale MOREOM- expresie a misiunii externe ortodoxe.....	135
II.4.2.1. Arhiepiscopia Europei Occidentale și Episcopiile sufragane ale ei: Italiei și Spaniei și Portugaliei.....	135
II.4.2.2. Repere organizatorice ale MOREOM în Anglia.....	136
II.4.2.3. Repere organizatorice ale MOREOM în Țara Galilor.....	138
II.4.2.4 Repere organizatorice ale MOREOM în Scoția.....	138

II.4.2.5 Repere organizatorice ale MOREOM în Irlanda.....	139
CAPITOLUL III PROVOCĂRI SECULARE ACTUALE LA ADRESA MISIUNII ORTODOXE ÎN MAREA BRITANIE.....	140
III.1. Secularizarea-provocare majoră la adresa misiunii ortodoxe în Marea Britanie.....	140
III.1.1. Paradigma secularizării din punct de vedere sociologic.....	142
III.1.2. Post-secularizare sau de-secularizare.....	146
III.1.3. Paradigma secularizării din punct de vedere teologic.....	148
III.2. Globalizarea și consecințele ei pentru misiunea ortodoxă din diaspora britanică.....	157
III.2.1. Definirea globalizării și înțelegerea fenomenului.....	157
III.2.2. Globalizarea-provocare în plan spiritual.....	160
III.2.3 Globalizarea înțeleasă ca universalitate eclezială -șansă în plan spiritual.....	165
III.3. Sincretismul pseudo-religios în contextul unei societăți pluri-religioase în Marea Britanie.....	167
III.3.1. Definiții și precizări.....	167
III.3.2.Chintesența sincretismului actual-New Age.....	172
III.3.2.1.New Age în Marea Britanie	174
III.3.2.2 Doctrina New Age.....	176
III.3.2.3. Evaluare misionară a Bisericii la doctrina și concepțiile New Age.....	179
III.4 Inteligența artificială-viitor sau provocare la adresa misiunii Bisericii în Marea Britanie.....	182
III.4.1.Inteligența artificială, conceptul de Big Data și dataismul.....	182
III.4.2. Transhumanismul- Viitorul sună bine?.....	188
III.5. Desacralizarea și descreștinarea, conturarea unei lumi post-creștine occidentale în general și în special în Marea Britanie.....	196
III.5.1 Desacralizarea-Introducere.....	196
III.5.2. Descreștinarea-introducere.....	199
III.5.3 Descreștinarea în spațiul britanic.....	201
III.6 Pericolul bioeticii seculare cu privire la viață și misiunea ortodoxă în Marea Britanie.....	205
III.6.1 Noțiuni introductive.....	205

III.6.2 Bioetica seculară.....	206
III.6.3 Bioetica creștină.....	210
III.7. Hedonismul occidental secular în Marea Britanie. Evaluare misionară.....	214
III.7.1 Definiție și originea hedonismului.....	214
III.7.2 Evaluare misionară a hedonismului contemporan.....	218
III.8. Impactul corectitudinii politice asupra misiunii ortodoxe.....	223
III.8.1 Definiția, istoria fenomenului corectitudinii politice(CP) și influența ei în Marea Britanie.....	223
III.8.2 Corectitudinea politică(CP) nouă religie seculară?.....	226
III.8.3 Caracterul anti-creștin al (CP) și posibilitatea combaterii (CP).....	228
CAPITOLUL IV SOLUȚIILE ȘI STRATEGII MISIONARE PENTRU DINAMIZAREA VIEȚII CREȘTINE ÎN DIASPORA BRITANICĂ.....	231
IV.1. Dinamizarea misiunii ortodoxe prin predică în diaspora britanică.....	231
IV.2. Dinamizarea misiunii ortodoxe prin activitatea catehetică a Bisericii în diaspora britanică. Reactualizare după modelul primar al Bisericii.....	240
IV.3. Strategii de autentică pastorație în contextul misionar britanic.....	249
IV.3.1 Definiții și precizări.....	249
IV.3.2 Pastorația familiei.....	256
IV.3.3 Pastorația tinerilor.....	260
IV.3.4. Elaborarea unei noi strategii misionare bine calibrată și adresată diasporei românești din Marea Britanie.....	265
IV.3.4.1. Componenta misionar-pastorală.....	265
IV.3.4.2. Componenta administrativ-instituțională.....	266
IV.3.4.3. Componenta socio-legislativă.....	267
IV.4. Eficientizarea activităților misionare în cadrul MOREOM din Marea Britanie.....	268
IV.4.1. Organismele misionare.....	269
IV.4.1.1 Centrul Dumitru Stăniloae-Instituție ortodoxă de studii și cercetare.....	269
IV.4.1.2. Centrul de Coordonare Pedagogică în Europa Occidentală și Meridională.....	270
IV.4.2. Asociațiile creștine ale MOREOM din diaspora britanică.....	270
IV.5. Misiunea ortodoxă în contextul Brexit-lui și Covid 19.....	273

IV.5.1 Ce înseamnă Brexit?.....	273
IV.5.2 Efectele pandemiei Covid 19 asupra diasporei britanice.....	275
IV.6 Viitor și perspective misionare în cadrul Bisericii Ortodoxe Române din Marea Britanie.....	277
CONCLUZII.....	285
BIBLIOGRAFIE.....	291
1. IZVOARE/.....	291
2. LITERATURĂ PATRISTICĂ.....	291
3. DICȚIONARE.....	292
4. LITERATURĂ SECUNDARĂ.....	292
5. ARTICOLE ȘI STUDII.....	312
6. SITE-URI.....	323

Key words: misiune, migrațiune, diasporă, anglican, MAREA BRITANIE, MOREOM, secularizare, globalizare, sincretism, New Age, inteligență artificială, transhumanism, desacralizare, descreștinare, bioetică, hedonism, corectitudine politică, pastorație

Omul contemporan autonom având o accentuată tentație spre deificare, se crede stăpân peste creația lui Dumnezeu, ignorându-L pe Dumnezeu sau chiar considerându-L mort, sau în cel mai bun caz izolat în transcendența Sa. Lăcomia dublată de hedonism și de consum a omului contemporan este infinită; acest lucru face posibilă dominarea excesivă, controlul absolut și exploatarea lumii fără a ține cont de implicațiile spirituale, dar și ecologice ale acestei furibunde exploatare.

Lumea britanică racordată la ideologiile atee occidentale din secolele anterioare se află într-un plin proces al secularizării cu caracter global, fiind puternic influențată de noile provocări ale secolului al XXI-lea care au dus la o puternică erodare și disoluție în ceea ce privește religiozitatea.

Trimiterea religiei în spațiul privat prin excludere ei din spațiul public, datorită procesului de secularizare de mult început, face ca glasul Bisericii creștine în spațiul public să fie anemic, necredibil și datorită asaltului continuu al mass-mediei britanice. Statul britanic este profund secularizat și laicizat, la fel și educația oferită copiilor și tinerilor din arealul britanic.

Apartenența britanicilor la Biserica Anglicană a scăzut drastic, majoritatea fiind fără apartenență față de un spațiu eclezial. Noile ideologii ale secolului XXI-lea pun presiune pe societatea britanică pentru o desacralizare și o descreștinare accentuată. Această stare provocatoare și dătătoare de multe griji poate deveni o oportunitate pentru misiunea Ortodoxiei noastre în spațiul britanic, putând aduce o puternică mărturie a credinței ortodoxe în diaspora britanică.

Impactul schimbărilor contemporane care au afectat persoana umană și comunitatea din diaspora britanică din punct de vedere religios, social, psihologic, politic, juridic, cultural și digital. Urgența misionară și implicarea cu timp și fără timp a clericilor și laicilor români, cu

binecuvântarea și grija pastorală a IPS Iosif al MOREOM, din diaspora britanică pentru a răspunde cât mai adecvat și eficient la toate aceste schimbări și provocări sunt necesare studierii și cercetării și a analizării.

Acest lucru a dus și la o evaluare și decantare a cercetării misiologice ortodoxe românești existente deja pentru a găsi soluții specifice pertinente aplicabile în spațiului britanic. Analiza a ceea ce s-a scris și aplicat deja din câmpul misiunii creștine poate duce la identificarea paradigmele misionare viabile, aflate în Evanghelie, în tezaurul patristic și nu numai, care pot și trebuie aplicate cu succes și astăzi cu posibilitatea atât de necesară actualizării lor pentru timpurile contemporane.

Răspunsul clericilor și laicilor din arealul britanic trebuie să fie eficient, adecvat și dinamic la toate aceste provocări, și mai mult de atât este necesară elaborarea unei strategii misionare specifice diasporei britanice.

În capitolele lucrării de față mi-am propus să aprofundez tema mea de doctorat: *Specificul misionar în Biserica Ortodoxă Română din Marea Britanie reflectat în misiunea externă a Bisericii la început de secol XXI.*

Alegerea temei de cercetare a fost făcută de mine personal, datorită faptului ca locuiesc, trăiesc, lucrez și slujesc în Marea Britanie din 2008 și experiența de aici și contextul deosebit din Marea Britanie m-a făcut să doresc o aprofundare și o intensificare a misiunii Bisericii noastre în diaspora britanică.

În acest sens, pr. prof. univ. dr. Gheorghe Istodor mi-a susținut demersurile, manifestând interes pentru această problemă. Cercetarea suscită interesul general și, în același timp, reprezintă o provocare personală deoarece doresc să-mi completez formarea misionară și să contribui la activitatea misionară a Bisericii noastre ortodoxe.

Țin totodată să precizez că datorez Părintelui Profesor Universitar Doctor Gheorghe Istodor – coordonatorul tezei mele de doctorat – grațitudinea mea pentru îndrumările oferite în privința cercetării materialului bibliografic și a redactării prezentei lucrări. De altfel, îndrumările și sugestiile de cercetare oferite s-au dovedit a fi extrem de utile și binevenite.

De aceea scopul cercetării l-a constituit diagnosticarea provocărilor misionare pentru MOREOM în diaspora britanică și obținerea unor soluții misionare și obținerea unei strategii misionare bine calibrate aplicabile cu succes diasporei britanice.

Tema tezei mele de doctorat se referă la diagnosticarea contextului specific diasporei britanice prin identificarea principalelor provocări (secularizarea, globalizare, sincretismul, inteligență artificială, descreștinare și desacralizare, bioetică seculară, hedonism, corectitudine politică) ce afectează grav misiunea desfășurată de clericii și laicii ortodocși în Marea Britanie.

Noutatea temei de cercetare rezidă din cercetarea inter-disciplinară și bine încheată a contextului și provocărilor contemporane din diaspora britanică și analizarea instrumentelor misionare folosite deja, cu dorința mărturisită, de a furniza noi soluții și noi strategii misionare.

În studiul nostru am folosit metoda descriptiv-analitică, care descrie și analizează din punct de vedere empiric lucrarea MOREOM pentru susținerea misiunii sale în diaspora britanică. Alteori am folosit analiza sistematică pentru descoperirea sensului misiunii și sinteza instrumentelor misionar pastorale utilizate în contextul specific britanic.

O altă metodă folosită este cea deductiv-inductivă necesară calibrării instrumentelor misionar pastorale în acord cu specificul arealului britanic decodificat cu ajutorul analizei sociologice efectuate în lucrare. În unele locuri, am apelat și la metoda istorică pentru o mai bună înțelegere a anumitor relații de durată dintre ortodocși și anglicani.

În capitolul I intitulat *Misiunea externă a Bisericii. Repere fundamentale* am prezentat rațiunea principală a misiunii care este iubirea lui Dumnezeu-Treime către oameni. Iar momentul Cincizecimii prin înființarea Bisericii ca realitate comunitară văzută este punctul de plecare în misiunea creștină din Noul Testament. Misiunea Bisericii este o activitate permanentă, cu timp și fără timp, și putem considera că izvorul misiunii creștine și a Bisericii este Missio Dei, înțeleasă mai precis ca Missio Trinitatis.

Există mai multe aspecte doctrinare ale misiunii Bisericii. Pe lângă aspectul trinitar, am abordat aspectul hristologic, pnevmatologic și antropologic. Am prezentat aspecte despre misiunea externă a Bisericii ;în principal, am amintit despre fenomenul convertirii, despre importanța dialogului interconfesional și interreligios, despre importanța dialogului cu știința, filosofia și cultura contemporană. Mărturia și asumarea condiției creștinului, fie el cleric sau laic, în arealul

britanic este esențială. Prezentarea unei radiografii a misiunii ortodoxe externe în spațiul occidental și cel britanic este importantă pentru a ști unde ne aflăm și ce mai putem face.

În capitolul al II-lea numit *Particularități misionare în cadrul Mitropoliei Europei Occidentale și Meridionale azi* am abordat teoretic fenomenul complex al imigrației românilor în Marea Britanie la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea prezentând și date istorice ale imigrației românilor în Occident. Apoi am prezentat conceptul de diasporă din punct de vedere sociologic dar și teologic și am prezentat configurația diasporei ortodoxe românești în lume-azi. Contactele istorice și colaborările pe care Biserica Ortodoxă Română le-a avut și le are cu Biserica Anglicană înainte de 1989 și până în zilele noastre.

Am evidențiat necesitatea misionară a înființării Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale(MOREOM) despre istoricul MOREOM și despre organizarea instituțională și canonică a MOREOM: Arhiepiscopia Europei Occidentale și Episcopiile sufragane ale ei: Italiei și Spaniei și Portugaliei. În finalul lucrării, am înfățișat modul în care este realizată organizarea canonică și instituțională a MOREOM în Anglia, Țara Galilor, Scoția și în Irlanda.

Provocări seculare actuale la adresa misiunii ortodoxe în Marea Britanie sunt prezentate în capitolul al III-lea, care este un capitol dens și cu noutăți, deoarece am încercat și am reușit să indic, să arăt provocările esențiale la adresa misiunii MOREOM în Marea Britanie. Am ilustrat fenomenul complex al secularizării, impactul secularizării în societatea contemporană, dar și reversul ei din vremurile noastre prin desecularizare.

Provocarea globalizării, a sincretismului și a efectelor digitalizării și a inteligenței artificiale asupra ființei umane în general și asupra creștinului în mod special. Am abordat problema desacralizării și a descreștinării, a pericolului bioeticii seculare cu privire la viață și misiunea ortodoxă. Am arătat unele din tarele societății britanice și nu numai care este hedonismul occidental secular. La urmă, m-am referit la impactul corectitudinii politice asupra misiunii ortodoxe

În capitolul al IV-lea este intitulat *Soluțiile și strategii misionare pentru dinamizarea vieții creștine în diaspora britanică* am prezentat după identificarea principalelor provocări ce frânează misiunea creștină în diaspora britanică, am căutat și identificat și soluții misionar-

pastorale pentru a trece cât mai bine peste tăvălugul ideologiilor seculare prezente în societatea britanică. Astfel am considerat că predica cateheza, făcute cu pricepere și dăruire vor duce la dinamizarea misiunii ortodoxe în arealul britanic.

Am obținut o nouă strategie de autentică pastorație care are efecte de eficientizare a activităților misionare în contextul misionar britanic a MOREOM. Prin folosirea eficientă a organismelor misionare a asociațiile creștine și prin îmbunătățirea structuri parohiale existente. Am făcut câteva considerații despre impactul Brexit-lui asupra misiunii ortodoxă și am încercat să prezint posibilul viitor și perspective misionare ce așteaptă MOREOM în Marea Britanie.

În *Concluzii* am prezentat faptul că diaspora românească din Marea Britanie face parte nemijlocit din poporul român. Chiar dacă au emigrat definitiv s-au periodic și s-au stabilit în arealul britanic toate comunitățile românilor aparțin patriei mame. Românii din Marea Britanie, cei mai mulți dintre ei, au cel puțin doi piloni importanți care îi definește și îi diferențiază de alte etnii conlocuitoare din UK, și anume: identitatea națională românească și credința ortodoxă.

Această identitate dublă, atât națională cât și religioasă, face ca Biserica Ortodoxă Română, prin MOREOM și statul român, în special prin Ambasada României în Marea Britanie de la Londra să conlucreze sinergic pentru diaspora românească din Marea Britanie.

Observăm aici și un anumit tip de mărturie pe care românul ortodox din UK îl propune societății britanice extrem de secularizate, prin afișarea smerită a identității sale religioase în acest context. Iar identitatea națională românească se opune secularizării și globalizării, desacralizării și descreștinării accentuate prezente în spațiul britanic.

Necesitatea asistenței religioase în limba română adresată fiecărei comunități românești din Marea Britanie, a făcut ca MOREOM ca reprezentantă a Bisericii Ortodoxe Române în UK, să răspundă acestor cerințe sufletești ale românilor din diaspora Britanică.

Despre efortul instituțional și organizatoric depus de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române am vorbit mai înainte, dar reamintesc că la cei peste 1.200.000 de români din UK mai mulți clericii români asigură asistență religioasă în limba maternă.

Pentru românul din diaspora britanică, comunitatea eclezială și locașul unde se săvârșesc slujbele înseamnă acasă, înseamnă România, acolo se adună românii se roagă în limba lor, se

întâlnesc cu ceilalți români, sunt călăuziți duhovnicește de clericii români, se simt români ca în țară. Aici Sf. Icoane ortodoxe, ștergarele tradiționale, agapa cu bucate românești reamintesc de țară, de locul natal și dorul de casă este cumva ostoit, domolit.

Putem spune că prin grija misionar-pastorală a IPS Iosif Mitropolitul MOREOM, care poartă de grijă comunităților românilor din diaspora britanică, că s-au făcut eforturi și se mai fac, ca prin organizarea administrativă, prin înființarea de noi parohii, misiuni și mănăstiri și schituri să facă posibilă o cât mai bună acoperire misionară în arealul britanic pentru a putea ajunge la fiecare membru al diasporei britanice.

Astfel putem considera ca diaspora românească din Marea Britanie este una din cele mai bine organizate diaspore ortodoxe din UK. Această lucrare misionar-pastorală este binecuvântată de Dumnezeu și relevă două aspecte importante și anume primul aspect arată meritul românilor binecredincioși, care deși datorită diverselor condiții au plecat, au emigrat, în arealul britanic pentru o viață mai bună, nu și-au uitat credința ortodoxă pe care au avut-o din țară.

Al doilea aspect este faptul că clericii ortodocși din Marea Britanie, în frunte cu IPS Iosif, au reușit sub asistența Sfântului Duh, să ofere condiții propice de exercitarea cultului divin public în condițiile specifice din Marea Britanie.

Deoarece diaspora britanică este preponderent formată din tineri, din familii tinere, această mă face să cred că viitorul Bisericii noastre pe meleagurile britanice este asigurat, mai ales datorită dinamismului specific vârstei tinere. Acest lucru împreună cu clericii colegi și comunitățile lor bine formate mă fac să am nădejde într-un viitor luminos al MOREOM, al întregii Bisericii Ortodoxe Române, al întregii Ortodoxii în arealul britanic.

În fine, țin să menționez faptul că strădania muncii mele de cercetare științifică poate fi adevărată și de lista bibliografică – amplă și diversă – cu care am încheiat paginile tezei mele de doctorat, așa după cum o cere de altfel și metodologia muncii de cercetare științifică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului

- Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002;
2. *Noul Testament cu Psalmi*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988;
 3. Sfântul ATANASIE CEL MARE, *Cuvânt împotriva elinilor*, vol. I, traducere Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987;
 4. CLEMENT ALEXANDRINUL, „Pedagogul”, în *Scrieri*, PSB, vol. 4, traducere Pr. Dumitru FECIORU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982;
 5. Sfântul COSMA ETOLIANUL, *Profeții, în Viața și Învățăturile Cuviosului și Sfințitului Cosma Etolianul, Luminătorul Greciei și Apostolul săracilor*, traducere de diac. Ioan I. Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2008;
 6. Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, volum I, traducere de Pr. prof. Dumitru FECIORU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003;
 7. Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul GRIGORE DE NAZIANZ, Sfântul EFREM SIRUL, *Despre Preoție*, traducere, introducere și note de Pr. Dumitru FECIORU, Editura Sophia, Editura Biserica Ortodoxă, București, 2004;
 8. *Despre Sfântul și Marele Sinod din Creta (16-26 iunie 2016). Întrebări și răspunsuri*, Editura Basilica, București, 2017;
 9. *Diaspora Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Basilica, București, 2021;
 10. *O prietenie între Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Donald Allchin*, ediție, traducerea documentelor din lb. engleză, franceză și greacă veche și note de dr. Dorin-Demostene Iancu, Editura Basilica, București, 2014;

11. *The old english version of Bede's Ecclesiastical History of the English People*, translated by Thomas Miller, Publications old English Series Cambridge, Ontario, 1999;
12. ACHIMESCU, Pr. prof. dr. Nicolae, *Noile Mișcări Religioase*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2002;
13. ACHIMESCU, Pr. prof. dr. Nicolae, *Religie, modernitate și postmodernitate*, Editura Trinitas, București, 2013;
14. ACHIMESCU, Pr. prof. dr. Nicolae, *Universul religios în care trăim*, Editura Trinitas, București, 2013;
15. ALEXE, Iris (coord.), ULRICH, Louis, STĂNCIUGELU, Stefan, MIHAILĂ, Viorel, BOJINCĂ, Marian, *Al patrulea val. Migrația creierilor pe ruta România-Occident*, Fundația Soroș, România, 2011;
16. ALLEN, Preot dr. Joseph J., *Slujirea Bisericii-Chip al griji pastorale*, traducere și Cuvânt înainte ȋ Dr. Irineu Pop-Bistrițeanul, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010;
17. ALTIZER, Th. J., *The Gospel of Christian Atheism*, Westminster Press, Philadelphia, 1966;
18. ȋ ANDREI, Arhiepiscop și Mitropolit, *Familie, copii și tineri*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2020;
19. BAECHLER, Jean, Religia, în BOUDON, Raymond (ed.), *Tratat de Sociologie*, traducere din franceză de Delia VASILIU și Anca ENE, Editura Humanitas, București, 1997;
20. BĂBUȘ, Pr. prof. dr. Emanoil, Ortodoxia națiunilor în Europa Occidentală, în vol., *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006;
21. BĂDULESCU, Pr. Dan, *Ȇmpărăția răului: NEW AGE. Originile, istoricul, doctrina și consecințele sale din perspectivă ortodoxă*, Editura Christiana, București, 2001;
22. BĂNCILĂ, Ionuț Daniel, Esoterismul ortodox: Dinamici discursive și sociale, în Mihai HIMCINSCHI și Răzvan BRUDIU(eds.), *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*,

Editura Reîntregirea& Editura Presa Universitară& Editura Aeternitas, Alba-Iulia& Cluj-Napoca& Alba-Iulia, 2020;

23. BEAUCHAMP, Tom Lamar, CHILDRESS, James Franklin, *Principles of Biomedical Ethics. 5th ed.*, Oxford University Press, Oxford, 2001;
24. BECK, Ulrich, *Ce este globalizarea?*, Editura Trei, București, 2003;
25. BEL, Valer, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Presa Universitaria Clujeana, Cluj-Napoca, 2004;
26. BEL, Pr. prof. dr. Valer, *Misiune, parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Ediția a II a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006;
27. BEL, Valer, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010;